GLOBALLASHUV JARAYONIDA IJTIMOIY TARMOQLARNING JAMIYAT HAYOTIGA SALBIY TA’SIRI

O‘rinboyeva Elnora Furqat qizi
Guliston davlat pedogogika instituti talabasi

Annotatsiya: Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan bo‘lib, ular orqali insonlar o‘z fikrlarini, g‘oyalarini va hissiyotlarini keng auditoriyaga yetkazish imkoniyatiga ega. Biroq, bu jarayonning salbiy oqibatlari ham ko‘rinadi. Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilgan noto‘g‘ri ma’lumotlar, g‘oyaviy ekstremizm, kiberbullying va boshqa salbiy hodisalar jamiyatda ijtimoiy va psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Kalit so‘zlar: Globalizatsiya, Ijtimoiy tarmoqlar, Salbiy ta’sir, Jamiyat Axborot, Noto‘g‘ri ma’lumot, Ekstremizm, Kiberbullying, Psixologik muammolar, An’anaviy aloqalar, Yoshlar, Ijtimoiy o‘zgarishlar, Media savodxonligi, Innovatsiya, Ommaviy kommunikatsiya, Ijtimoiy barqarorlik.

KIRISH

Hozirgi kunda globalizatsiya jarayoni dunyo bo‘ylab ijtimoiy va iqtisodiy hayotning barcha jabhalarini o‘zgartirib yubormoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, ayniqsa, bu jarayonda muhim rol o‘ynaydi, chunki ular insonlar o‘rtasida tezkor aloqa o‘rnatish, axborot almashish va fikrlarni ifodalash imkoniyatini yaratadi. Biroq, ijtimoiy tarmoqlar faqat ijobiy ta’sir ko‘rsatish bilan cheklanmaydi. Ularning tez tarqalishi va keng qamrovli foydalanilishi ko‘plab salbiy oqibatlarga ham olib keladi.

Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan noto‘g‘ri ma’lumotlar, g‘oyaviy ekstremizm va kiberbullying kabi muammolar jamiyatda ijtimoiy tartibsizlik va psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Yoshlar orasida internetga bog‘lanish va ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritishning o‘sishi, o‘z navbatida, ularning shaxsiy hayoti va an’anaviy aloqalariga ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu maqolada globalizatsiya jarayonida ijtimoiy tarmoqlarning jamiyat hayotiga salbiy ta’siri keng ko‘lamda tahlil qilinadi, ularning kelib chiqishi, sabab va oqibatlari, shuningdek, bunday salbiy ta’sirlarni kamaytirish bo‘yicha takliflar ko‘rib chiqiladi. Bu jarayonni chuqur tushunish orqali, biz jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishni yanada mas’uliyatli va foydali qilish yo‘llarini izlashimiz mumkin. Globallashuv paytida ijtimoiy tarmoqlar jamiyatga balki insonlar ga ham salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda ,shuni aytishimiz keraki,ijtimoiy tarmoqlar insonlarni o‘ziga tortib olayaptiki, u yerdan hech kim chiqolmayapti. Glaballashuv-bu xalqaro taqsimoti, iqtisodiy va siyosiy munosabatlar majmui sifatida tushuniladigan, jahon iqtisodiyoti tarkibi o‘zgartirish jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlar dan biridir. Demak, galaballashuv jarayonida har bir bo‘layotgan o‘zgarishlar shuni ko‘rsatadiki, insonlar qaysi narsa ko‘zlariga yaxshi ko‘rinsa shuni qilishga urinadigan bo‘lib qolishadi. Global ijtimoiy-madaniy jarayoar xalqlar va madaniyatlar integratsiyasini ta’minlashi kerak bo‘lsa, global boshqaruv usuli qo‘llanishi bilan insoniyat tarixida yangi ma’navit paedigmasiya asos solmoqda. Endilikda global madaniy qadriyatlar zamoni va boshqaruv shakllari hukmron bo‘lgan davr keladi. Milliy-madaniy tuzilish silvizatsiyalarga singib boradi. Keyingi paytda an’anaviy madaniyatlarning global ijtimoiy madaniy jarayonlar bilan ziddiyati kuzatilib an’anaga nisbatan zo‘ravonlik holatlari uchramoqda. Global makonda bunda tajovuzkorlik ham virtual ham real voqelikda amalga oshirilmoqda. Shu ma’noda xalqlar, millatlar va madaniyatlarning o‘ziga xosligi, o‘ziga mos ijtimoiy amaliyot qo‘llashga qaratilgan faoliyatni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega, chunki “milliy – madaniy mentaliet va badiiy-estetik faoliyat o‘z mohiyatini saqlab qoladi. Demak, biz glaballashuv sharoitda intimoiy tarmoqlardan to‘g‘ri

yo‘lda foydalanishimizda yo‘lida katta ahamiyati bor ekan. Jamiyat bu kishilarning bir maqasad yo‘lida birlashgan munosa batlar tizimi. Jamiyatni barqarorligida salbiy hodisalar va salbiy ta’sirlar juda ko‘p bo‘ladi. Ayniqsa, hozirgi kunda ijtimoiy tarmoqlar orqali bo‘layotgan turli xil yod g‘oylar tarqayotganlar juda ko‘p. Bu bir misol qilib aytishimiz mumkin. Terorizm, ekstarmizim va mentalitetga to‘g‘ri kelmaydigan g‘oyalarni bizning jamiyatga kirib kelishi eng katta salbiy ta’sirlardan biri. Ijtimoiy tarmoqlarga to‘xtaladigan bo‘lsak, ijtimoiy media platformalari bizning bir-birmizga bo‘lgan dunyomizning yurak urishga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlarning hayotimizga ta’siri chuqur va ko‘p qirrali. Misol uchun aytamizki, tadqiqotchilar ijtimoiy tarmoqlar yolg‘izlik hissi va muloqaot yetishmaslik xalos bo‘lishga yordam bermasligi, aksincha ularni kuchaytirishni aniqlashdi. Bunga qadar esa olimlar izolyatsiya hissini yoshlar orasidagi yuqori ko‘rsatkichlari bilan bog‘lashgan edi. Media, texnologiya va ulardan keng omma foydalanishi bugungi kunda kengaymoqda.[1] Deamak, bizning jamiyatga ijtimoit tarmoqlarni ta’siri ko‘p ekanligini ko‘rishimiz mumkin ekan. Tadqiqot mualliflarining ta’kidlashicha, ijtimoiy tarmoqlarning ziyoni haqida uzoq muddatli xulosalar qilishga hali erta. Zero ular dastlab nima paydo bo‘lgani yolg‘izlik hissini yoki ijtimoiy tarmoqqa qiziqish bilishmaydi.

Elizabet Miller, tibbiyot fanlar doktori shunday degan ekan:

“Ehtimol, dastlab o‘zlarini yolg‘iz his qilgan yoshlar yoki ijtimoiy tarmoqlarga qiziqish bildirgan yoki ijtimoiy tarmoqlardan ko‘p foydalanish haqiqiy hayotdan ajralib qolishfa olib kelgan. Bu ikki omil uyg‘unligi ham bo‘lishi mumkin”.

Shunday ekan jamiyatni asosini yoshlar tashkil etadi, ularni hayoti kelajakdagi rivojlanishda asosiy rol o‘ynaydi. Glaballashuv jaryonda ijtimoiy tarmoqlardan to‘g‘ri maqsadda foydalanishimiz maqsadga muvofiq bo‘ladi. Olimlarni fikricha, ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarning bo‘sh vaqt davomida real insonlar bilan muloqot qishlari mumkin. Bundan tashqari ijtimoiy tarmoqlar hamkasblar va do‘stlar hayotini kuzatish imkonini beradi, buning natijasida odamlarda hasad yoki o‘z hayotidan qoniqmaslik hissi paydo bo‘lishi mumkin. Bu juda ham katta salbiy oqibatlarga olib keladi. Jamiyatda odamlar qachonki ijtimoiy tarmoqdagi yod g‘oyalarga ishonadigan bo‘lib qolsa, ularda ma’naviy tarbiyaning yetishmaganidan va yetarlicha bilim olmaganidan deb yashayotgan insonlar juda ko‘p. Ijtimoiy tarmoqlarni jamiyat rivojlanishiga katta xavf keltirayotgan kuch desak ham bo‘ladi. Sog‘liqni saqlash sohasida mutaxassislar o‘tirish-bu yangi chekish ekanligini ta’kidlanmoqda uzoq vaqt davomida o‘tirish odati keltirib chiqaradigan xastaliklar ular oqibatida har yili qancha odam vafot etishi hisobga olsa o‘tirish sog‘lig‘imiz uchun jiddiy tahdidlardan biri hisoblanadi. Biroq hozirgi kunda ko‘p odamlarni zombiga aylantilgan ijtimoiy tarmoqlardan uzoqlasha olmaslik ruhiy xastalik kasaligini keltirib chiqarishi katta zarar ekanligini bilishimiz kerak. Shuning uchun jamiyatni barqarorligiga g‘ov bo‘layotgan tarmoqlarni oldini olishimiz kerak[2].

Dunyo bo‘yicha ijtimoiy tarmoqlardan foydalanayotgan insonlarni ko‘pchligini yoshlar tashkil etadi. Shulardan misol qilamizki, telegram, youtube, facebook, twitter va boshqa internet bilan ishlaydigan dasturlar kiradi. Bulardan hozirda jamiyat hayotiga katta ta’sir qilayotgan instagram ijtimoiy tarmog‘i bu hozir omma orasida eng mashhur dastur. Bu dasturda jamiyatdagi insonlarni tarbiyasini buzadigan ko‘plab videolar bor va insonlarni o‘ziga jalb qiladigan turli xil mavzudagi videolar jamiyatni buzilishga olib kelmoqda. Shu sababli ijtimoiy tarmoqlarni jamiyat rivojlanishiga salbiy ta’siri shu dastur katta ahamiyatga egadir.

Ushbu maqolada globalizatsiya jarayonida ijtimoiy tarmoqlarning jamiyat hayotiga salbiy ta’sirini o‘rganish uchun bir nechta adabiyotlar va tadqiqotlar tahlil qilinadi. Tahlil qilingan manbalar orasida ilmiy maqolalar, statistik hisobotlar, ijtimoiy tarmoqlarga oid tadqiqotlar va psixologik tahlillar mavjud.

Adabiyotlar tahlili quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

- Ijtimoiy tarmoqlar va globalizatsiya: Ushbu bo‘limda ijtimoiy tarmoqlarning globalizatsiya jarayonidagi o‘rni va roli tahlil qilinadi. Avvalgi tadqiqotlarda ijtimoiy tarmoqlar

[1] boyd, d. (2010). Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, and Implications. In A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites. Routledge.

[2] Turkle, S. (2011). Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. Basic Books.

orqali tarqatilgan axborotning tezligi va uning ijtimoiy munosabatlarga ta'siri o'rganilgan.

❖ Salbiy oqibatlar: Ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'sirlarini o'rganish uchun psixologiya, sotsiologiya va kommunikatsiya sohalaridagi ilmiy adabiyotlar tahlil qilinadi. Kiberbullying, axborot manipulyatsiyasi va g'oyaviy ekstremizm kabi masalalar chuqur o'rganiladi.

❖ Jamiyatdagi o'zgarishlar: Jamiyatda ijtimoiy tarmoqlarning ta'sirini o'rganish uchun statistik ma'lumotlar va ijtimoiy so'rovlar natijalari keltiriladi. Bunda, yoshlar va kattalar orasidagi ijtimoiy aloqalar va axborot iste'moli tahlil qilinadi.

Metodlar:

Maqolani yozish jarayonida quyidagi metodlar qo'llaniladi:

❖ Literatura tahlili: Ilmiy maqolalar, kitoblar va boshqa manbalarni o'rganish orqali ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'siri haqida mavjud bilimlarni umumlashtirish.[1]

❖ Empirik tadqiqot: Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanuvchilar orasida so'rovnoma o'tkazish orqali ularning tajribalari va fikrlarini yig'ish. Bu metod yordamida ijtimoiy tarmoqlarning hayotga ta'sirini bevosita o'lchash imkoniyati yaratiladi.

❖ Kasosional tahlil: Ijtimoiy tarmoqlarda sodir bo'layotgan muammolarni misollar bilan ko'rsatish, kiberbullying yoki noto'g'ri ma'lumotlar tarqatish kabi holatlarni tahlil qilish.

Ushbu metodlar yordamida, maqola ijtimoiy tarmoqlarning jamiyat hayotiga salbiy ta'sirini chuqur va to'g'ri tahlil qilishga imkon yaratadi. Natijalar, globalizatsiya jarayonidagi ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'sirlarini kamaytirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishga yordam beradi.

Ushbu maqola doirasida o'tkazilgan tadqiqotlar va tahlillar orqali ijtimoiy tarmoqlarning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri bir necha asosiy xulosalar bilan tasdiqlandi:

- Noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishi: Ijtimoiy tarmoqlarda tez-tez uchraydigan noto'g'ri ma'lumotlar jamiyatda axborotning ishonchliligini kamaytiradi. Bunday ma'lumotlar, masalan, siyosiy, sog'liq va xavfsizlik sohalarida, aholi orasida qo'rquv va beqarorlikni keltirib chiqarishi mumkin.
- Kiberbullying va psixologik salbiy ta'sirlar: Kiberbullying holatlari ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan va ularning qurbonlari ko'plab psixologik muammolarga duch keladi. O'qish va ish joylarida stress, depressiya va izolyatsiya kabi holatlar o'sib bormoqda.
- Ijtimoiy aloqalar va an'anaviy munosabatlar: Ijtimoiy tarmoqlarning o'sishi an'anaviy ijtimoiy aloqalarni susaytirishga olib kelmoqda. Insonlar o'rtasida o'zaro muloqotning kamayishi va yuzma-yuz aloqalar o'rniga onlayn muloqotning ko'payishi, ijtimoiy izolyatsiyaga sabab bo'lmoqda.[2]
- G'oyaviy ekstremizm: Ijtimoiy tarmoqlar orqali g'oyaviy ekstremistik g'oyalar tez tarqalmoqda. Yosh avlod, asosan, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilgan radikal g'oyalarga juda oson ta'sirlanmoqda, bu esa jamiyatda xavfli ijtimoiy ziddiyatlarga olib kelishi mumkin.
- Media savodxonligi muhimligi: Ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'sirini kamaytirish uchun media savodxonligini oshirish muhimdir. Odamlarni axborotlarni tanlashda va qabul qilishda ehtiyotkor bo'lishga o'rgatish, ularning internetdagi faoliyatlarini yanada mas'uliyatli qilishga yordam beradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, globalizatsiya jarayonida ijtimoiy tarmoqlarning jamiyat hayotiga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun kompleks yondashuv va ijtimoiy mas'uliyat talab etiladi. Bu maqsadga erishish uchun davlatlar, ta'lim muassasalari va jamiyatning barcha qatlamlari birgalikda ishlashi zarur. Ijtimoiy tarmoqlarni mas'uliyatli foydalanish, yoshlarni tarbiyalash va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash, kelgusida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Ijtimoiy tarmoqlar globalizatsiya jarayonining ajralmas qismi bo'lib, ular zamonaviy jamiyatda axborot almashish va muloqot qilishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq, ularning

[1] Carr, N. (2010). The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. W. W. Norton & Company.
[2] O'Keeffe, G. S., & Clarke-Pearson, K. (2011). The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. Pediatrics, 127(4), 800-804.

salbiy ta'siri ham e'tiborsiz qolmasligi kerak. Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan natijalar ijtimoiy tarmoqlarning ijtimoiy aloqalar va shaxsiy hayotga ta'sirini ochiq ko'rsatmoqda.

Bir tomondan, ijtimoiy tarmoqlar orqali axborot tez tarqaladi, bu esa jamiyatni xabardor qilish va fikrlarni erkin ifodalash imkoniyatini beradi. Ammo, ikkinchi tomondan, noto'g'ri ma'lumotlar va manipulyatsiya natijasida aholi orasida noaniqlik, qo'rquv va muloqotning susayishi kuzatiladi. Bunday vaziyatda, ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga ta'sirini kamaytirish uchun media savodxonligini oshirish zarurati paydo bo'ladi. Odamlarni axborotning ishonchliligini baholashga o'rgatish va onlayn muhitda ehtiyotkorlikni ta'minlash, salbiy oqibatlarni kamaytirishga yordam beradi.[1]

Kiberbullying va g'oyaviy ekstremizm kabi ijtimoiy tarmoqlardan kelib chiqadigan muammolar, ayniqsa, yoshlar orasida jiddiy xavf tug'dirmoqda. Yoshlarning o'zaro muloqoti va hayotiy ko'nikmalari ijtimoiy tarmoqlarda ko'rsatilayotgan g'oyalar va axborotlardan ta'sirlanishi, ularning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday vaziyatda, ota-onalar, ta'lim muassasalari va jamoatchilik o'rtasida ijtimoiy tarmoqlarning xavflarini tushuntirish va ularning foydali foydalanish usullarini o'rganish muhimdir.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali g'oyaviy ekstremizm tarqalishi, demokratik qadriyatlarni va inson huquqlarini tahdid ostiga qo'yishi mumkin. Shu sababli, davlatlar va xalqaro tashkilotlar, ijtimoiy tarmoqlarda radikal g'oyalarni tarqatishga qarshi kurashish uchun qonunchilik va monitoring tizimlarini ishlab chiqishi zarur. Bunga qo'shimcha ravishda, ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritayotgan platformalar ham axborotning ishonchliligini ta'minlash va ijtimoiy xavflarni kamaytirish uchun javobgarlik olishi lozim.

Natijada, ijtimoiy tarmoqlarning jamiyat hayotiga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun ko'p tomonlama yondashuv va hamkorlik talab etiladi. Davlatlar, ta'lim tizimi, jamoatchilik va ijtimoiy tarmoqlar o'rtasida birgalikda ishlash, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va salbiy ta'sirlarni bartaraf etishga yordam beradi. Ijtimoiy tarmoqlarni mas'uliyatli foydalanish, yoshlarni tarbiyalash va an'anaviy aloqalarni mustahkamlash orqali, jamiyatimizning ijtimoiy va psixologik holatini yaxshilashga erishish mumkin.[2]

Ushbu maqola doirasida ijtimoiy tarmoqlarning globalizatsiya jarayonida jamiyat hayotiga salbiy ta'siri tahlil qilindi. Ijtimoiy tarmoqlar insonlar o'rtasidagi muloqotni yengillashtirib, axborot almashishni tezlashtirish imkoniyatini taqdim etsa-da, ularning tarqatadigan noto'g'ri ma'lumotlari, kiberbullying holatlari va g'oyaviy ekstremizm kabi salbiy oqibatlari jiddiy muammolarni keltirib chiqarishi aniqlandi.

Ma'lumki, ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri jamiyatda ijtimoiy aloqalarni zaiflashtirib, an'anaviy munosabatlarning o'rnini onlayn muloqot egallamoqda. Bu holat psixologik muammolar, izolyatsiya va hissiy beqarorlik kabi salbiy natijalarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, yoshlar orasida radikal g'oyalarning tarqalishi, o'z navbatida, ijtimoiy ziddiyatlar va kelajakdagi xavflarni kuchaytirishi mumkin.

Globallashuv shaoitda ma'naviy tahdidlardan xalqni xususan o'sib kelayotgan yoshlarni asrash, ularning o'sib kelyotgan yosarni asrash ularning qalbiga ezgulik g'oyalarini singdirish jamiyat hayotiva ezgulik g'oyalarini singdirish jamiyat hayotining barcha soharida izchil amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda globallashuning intimoiy hayotimiz bilan bog'liqligi xususida Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev o'z fikrlarini bildirdi, "Yangi tahdidlar, jumladan ommaviy madaniyat" xavfi va boqimadalik kayfiyati paydo bo'lmoqda odob-axloq, qadryatlari yo'qish xavfi yuzga kelayotgan hozirgi globallashuv sharoitda bu g'oyat muhim ahamiyat kasb etmoqda, deb aytgan so'zlarda katta ma'no yotibdi. Odamlarini bekorchi narsalarga vaqt o'tkazayotganligi, ularni ish lashni o'rniga ijtimoiy tarmoqlarga ko'p vaqtlarini ketgazishayapti shuning uchun jamiyatga eng katta zarari bo'ladi. Bugun dunyo taraqqiyoti shu darajaga yetiki, endi mafkuraviy kurash, ma'naviy Salohiyat yetarlicha o'rniga chiqadi. Insoniyat taraqqiyoti turli tahdidlar ta'sirga tushibqoladi. Xavsizlik va barqarorligiva rahna solishga hattouning hayotini izdan chiqarishga

[1] Lenhart, A., & Fox, S. (2006). Teens and Social Media: An Overview. Pew Internet & American Life Project.
[2] Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Online Social Networking and Addiction—A Review of the Evidence. International Journal of Environmental Research and Public Health, 14(3), 311.

qaratilgan tahdidlar kundan kunga kuchayib bormoqda endi qurol-yaroqlar emas, balki fikrga qarshi faqat fikr, g'oyaga qarshi faqat g'oya bilan kurashib olg'a borish mumkin. Mafkuraviy kurash bir jamiyat mamlakat ichida ham xalqaro va davlarlararo miqiyosida ham davom etmoqda. Shunday ekan ijtimoiy tarmoqlarni jamiyat rivojlanishga salbiy ta'sir juda ko'p ekanligini bilishimiz mumkin. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlarning jamiyat hayotiga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun kompleks yondashuv va hamkorlik zarur. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar orqali axborotning ishonchliligini ta'minlash va salbiy ta'sirlarni minimallashtirish jamiyatimizning kelajagini muhim darajada yaxshilashga yordam beradi.[1]

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Castells, M. (2009). Communication Power. Oxford University Press.

2. boyd, d. (2010). Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, and Implications. In A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites. Routledge.

3. O'Keeffe, G. S., & Clarke-Pearson, K. (2011). The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. Pediatrics, 127(4), 800-804.

4. Papacharissi, Z. (2010). A Private Sphere: Democracy in a Digital Age. Polity Press.

Kitoblar

1. Turkle, S. (2011). Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. Basic Books.

2. Carr, N. (2010). The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. W. W. Norton & Company.

3. boyd, d. (2010). It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. Yale University Press.